

stil i pomnost u upotrebi jezika, bez obzira na korišteni jezični kod (u knjizi su, naime, objavljena i dva članka izvorno objavljena na njemačkom jeziku, donesena u njemačkom izvorniku i hrvatskom prijevodu Milke Car). Također, i bez obzira na povod pisanju: Ivana Brlić-Mažuranić jednako ozbiljno pristupa i kratkoj osmrtnici brodsckoga glazbenika Josipa Stane od samo nekoliko redaka, oduljem prigodnom članku o Dimitriji Demetru, kao i književnim tekstovima koji se u ovom izboru redom otkrivaju kao pomno strukturirane parabole. Ovaj je četvrti svezak *Sabranih djela* važan prinos razumijevanju njezina opusa, gotovo poput uvoda u djelo Ivane Brlić-Mažuranić ili neke vrste sažetka njezinih književnih i životnih interesa. Ujedno, ovim je sveskom zaokružen autoričin objavljeni opus i time, uz budući najavljeni svezak autoričine bibliografije, gotovo priveden kraju i projekt njezinih *Sabranih djela*, jedan od najboljih primjera filološke i znanstvene brige za književni opus nekoga autora u hrvatskoj književnosti.

Dubravka Zima

Kako iskazati neiskazivo

Kornelija Kuvač-Levačić. 2013. *Moć i nemoć fantastike*. Split: Splitski krug. 190 str. ISBN: 978-953-163-387-1

Uvriježeno je mišljenje da je fantastika u teoriji zanemarena književna vrsta, ali svejedno će svako doba, u skladu s dominantnim svjetonazorom, okušati svoje spoznajne alate na njezinu primjeru: od romantičara do psihoanalitičara, od strukturalista do poststrukturalista. Fantastika je posebno zahvalan predmet proučavanja zato što okreće leđa izvanknjiževnoj stvarnosti i odbija biti njezinim pasivnim zrcalom. Okreće se od sadržaja (koji je moguće parafrazirati jezikom sociologije, psihologije, filozofije, politike) i upućuje teoretičarev pogled na ono što je specifično književno, na stvaralačku moć književnosti. Usto, želeći dočarati nepostojeće, nemoguće ili nevidljivo, fantastika istražuje krajnje domete književne oblikotvorne snage. Fantastika se zapravo uvijek bavi samom književnošću, njezinim izražajnim mogućnostima i njihovim ograničenjima. A upravo je to tema koju u knjizi *Moć i nemoć fantastike* potanko obrađuje Kornelija Kuvač-Levačić. Autorica je docentica na Odjelu za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru, a ova knjiga nastala je na temelju istraživanja provedenoga za doktorsku disertaciju „Mitski jezik u hrvatskoj fantastičnoj prozi“. Znanstvena pedantnost prvo je što upada u oči pri čitanju ove knjige i uvelike pridonosi njezinoj čitkosti i preglednosti. Autorica se, naime, pridržava svih pravila znanstvenoga rada. U uvodu nam sažeto izlaže temu, potom opisuje metodološke spoznaje na kojima je temeljila istraživanje, definira korpus kojim se bavi te nakon njegove detaljne analize donosi iscrpan zaključak dopunjen, dakako, popisom literature i kazalima.

Autoričin korpus je vrlo jasno određen. Čine ga tri glavne antologije hrvatske fantastične priče: Branimir Donat i Igor Zidić, *Antologija hrvatske fantastične proze i slikarstva* (1975.), Ivica Župan, *Guja u njedrima – Panorama novije hrvatske fantastične proze* (1980.) te *Prodavaonica tajni - Izbor iz hrvatske fantastične proze* urednice Jagne Pogačnik (2001.), dopunjene još ponekom kratkom pričom i (detaljnije) romanima Pavla Pavličića (*Koraljna vrata*, *Čelični mjesec*, *Večernji akt*) i Gorana Tribusona (*Snijeg u Heidelbergu* i *Potonulo*

groblje). Izvan dometa ovoga rada ostaju visoka fantastika i znanstvena fantastika te se na njih ne odnose niti dosegnuti uvidi. Doista, istraživanje tih grana fantastike istom metodologijom jamačno bi dovelo do zanimljivih, premda drukčijih zaključaka, što je važno imati na umu kako bi se izbjegle neprimjerene generalizacije o fantastici ‘općenito’.

Autorica polazi od proturječja u samome srcu fantastike. Sam termin, naime, dolazi od grčke riječi *fantastikos*, vezane uz tvorbu slika i moć predočavanja. Ali istodobno, fantastika nastoji predočiti ono nepostojeće i nemoguće. No, njezine pretenzije ne staju na tome. Fantastika s lakoćom dočarava preobilje fantastičnih stvorenja, krajolika, bogova i junaka, ali teži prikazati i ono nedokučivo i neopisivo, a to je mnogo teži zadatak i po njemu se fantastika približava mistici. Zoran Kravar je naziva „predvorjem transcencije“ jer stiže do samoga praga misterija, gdje je, međutim, izdaje snaga budući da je ograničena jezikom koji je stoga njezino najjače oružje i najveće ograničenje, njezina moć i nemoć.

Upravo je jezik u središtu interesa Kornelije Kuvač-Levačić koja u ovoj knjizi spoznaje široke palete svjetskih teoretičara mita, fantastike i jezika (Jurij Lotman i Boris Uspenski, Mihail Bahtin, Tzvetan Todorov, Rosemary Jackson, Renatte Lachmann, Giulio Lepschy i mnogih drugih koje citira) primjenjuje na hrvatske fantastičare, povezujući njihova izražajna sredstva s mističnim diskursom koji se naziva apofatičkim. Apofatička teologija je, naime, ona koja se suzdržava od opisa božanstva iz uvjerenja da njegova transcendentna bit nadilazi ograničenja ljudskih kategorija, te smatra da je pravi put *via negativa*, opisivanje onoga što bog *nije*, umjesto onoga što *jest*.

Veza između fantastičnoga i apofatičkoga diskursa očituje se, kao što Kornelija Kuvač-Levačić pokazuje na brojnim primjerima, u a-komunikativnosti i anti-komunikativnosti fantastike, odnosno u prešućivanju ili čak hotimičnom zavaravanju čitatelja. Hrvatski fantastičari služe se tako „svetim“ i „profanim“ (37) jezicima da bi mistificirali svoje iskaze, primjerice, vokabularom medicine, religijskoga obreda, stranih i pogotovo mrtvih jezika, spretno koristeći njihovu nerazumljivost u ušima laika i neiniciranih.

Fantastika se, moglo bi se reći, ne stidi svoje nemoći, nego je različitim pripovjednim strategijama stavlja u prvi plan, dičeći se svojim paradoksima i oksimoronima, poistovjećujući subjekt i objekt koji se prelijevaju jedan u drugi katkad dosežući mistično jedinstvo, katkad dražeći čitatelja nemogućnošću konačne spoznaje, a katkad u osporavanju *logosa* prelazeći u sferu dijaboličnog i grotesknog.

Vežu fantastike i mita više nije potrebno dokazivati jer su teoretičari (Northorp Frye, Mircea Eliade, Vladimir Propp i mnogi drugi) s različitih pozicija pokazali da su fantastika i bajka suvremeni baštinici određenih elemenata mita i mitske svijesti u našem sekulariziranom društvu, koji se očituju na razini teme, strukture i jezika u kojima se mit nataložio kao ‘potonulo kulturno dobro’. Kuvač-Levačić tim se odnosom bavi analizirajući magijsku moć jezika u fantastici s performativnom moći mitskoga jezika da ozbilji ono što iskazuje, analizirajući kako u djelima hrvatskih fantastičara žive prokletstva i molitve, katkad u ironičnome kontekstu njihove nemoći, a katkad u sablasnome obistinjenju.

Autorica u završnome poglavlju sažima sve rečeno i naglašava zaključke koje je uvjerljivo i iscrpno potkrijepila preglednim i sustavnim primjerima, jasno dočaravši paralele između mitskoga i fantastičnoga diskursa te njihove implikacije za razmatranje fantastičnih pripovjednih strategija. Autorica uspješno pokazuje da upravo s pomoću igre uskrate podataka i razotkrivanja fantastika, ne krijući vlastitu jezičnu nemoć, poziva čitatelja na

‘čitanje između redaka’, pritom reorganizirajući čitateljevo iskustvo, čime paradoksalno iskazuje pravu performativnu moć fantastičnog diskursa, istinsku ‘magiju jezika’.

Knjiga Kornelije Kuvač-Levačić uistinu je dragocjen doprinos znanstvenome proučavanju fantastike zahvaljujući svojoj znanstvenoj egzaktnosti i preglednosti, ali i rijetkom spoju pedantne skrbi za detalje i odvažnosti sveobuhvatne vizije.

Petra Mrduljaš Doležal